

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

УДК 35:330.341.1

Д. Ю. ДРОЖЖИН

ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Висвітлено зміст та запропоновано визначення державної інноваційної політики, розглянуто моделі інноваційної політики, що склалися у світовій практиці, наведено перспективні інструменти державного впливу в контексті євроінтеграції України, обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення державної інноваційної політики України.

Ключові слова: інноваційна політика, модель інноваційної політики, стратегія інноваційного розвитку, інструменти інноваційної політики, форми стимулювання.

The content of the state innovation policy has been discussed and a definition for it suggested; international innovation policy models have been considered; the advantageous instruments for public administrative impact in the European integration context of Ukraine have been described; proposals as to improving the Ukrainian state innovation policy have been put forward.

Key words: innovation policy, innovation policy model, strategy of innovation development, innovation policy instruments, incentive forms.

Враховуючи активізацію останнім часом процесів євроінтеграції України, зміну векторів розвитку виробничої сфери, сфери послуг, основних ринків української продукції, джерел і напрямків внутрішніх і закордонних інвестицій, вимог до технічного рівня продукції для України актуальною стає розробка нової інноваційної політики держави, яка вписуватиметься в процеси інноваційного розвитку ЄС в цілому та окремих його країн. Така політика має бути науково-обґрунтованою, відповідати інтересам українського народу, враховувати стан і тенденції інноваційного розвитку розвинених країн, забезпечувати інтенсивний економічний розвиток, що базується на сучасних і перспективних інноваціях на середньо та довгострокову перспективу.

Проблеми формування та реалізації державної інноваційної політики постійно перебувають у полі зору численних авторів, зокрема мають місце ґрунтовні публікації щодо узагальнення закордонного досвіду формування та розвитку інноваційної політики, реформування інноваційної політики

України, удосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку, удосконалення регіональної інноваційної політики та ін. Серед вітчизняних авторів можна навести таких, як Ю. Атаманова, В. Будкін, І. Бутирська, Т. Захарова, В. Лисюк, І. Одотюк, І. Сільченко, М. Скрипник, Л. Федулова, О. Фащевська, С. Щеголь, В. Шовкалюк та ін..

Мета статті – розглянути теоретико-методологічні аспекти формування інноваційної політики та запропонувати напрями і заходи щодо вдосконалення державної інноваційної політики України в контексті активізації процесів євроінтеграції.

У численних наукових публікаціях присвячених вивченню проблем теоретичного обґрунтування напрямів і механізмів формування та розвитку державної інноваційної політики наводяться різні визначення цього терміна. Зокрема, державна інноваційна політика розглядається як: система заходів органів держави, метою якої є створення умов для найкращого розвитку інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, підвищення конкурентоспроможності національної наукоємної продукції, розроблення й удосконалення нормативно-правової бази й розвиток інноваційного середовища [8]; сукупність форм і методів діяльності держави, спрямованих на створення взаємопов'язаних механізмів інституційного, ресурсного забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, на формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів [4-5]; сукупність цілей, завдань, пріоритетів інноваційної діяльності країни і механізмів їх реалізації [2]; вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих та опосередкованих важелів правового та економічного регулювання задля розвитку науки і техніки та інноваційних процесів [6]; система заходів щодо стимулювання, управління, планування і контролю інноваційної діяльності у сфері науки, техніки і виробництва [9]; комплекс народногосподарських підходів і рішень, що визначають головні напрями діяльності щодо нововведень, яка пов'язана з науково-технічним прогресом, оновленням основних фондів, удосконаленням управління, організації виробництва і праці, економіки [7] тощо.

Не можна не погодитись з вітчизняними науковцями в тому, що державна інноваційна політика в Україні являє собою сукупність правових, політичних, економічних, соціальних, інформаційних, освітніх, організаційних та інших заходів, здійснюваних органами державної влади України і органами місцевого самоврядування для реалізації цілей і принципів в області інноваційного розвитку [9, с. 150].

Заслуговує на увагу визначення Ю. Атаманової, в якому державну інноваційну політику вона конкретизує як окремий напрямок економічної політики держави, в рамках якої розробляється та реалізується стратегія і тактика інноваційного розвитку країни, побудови інноваційної моделі розвитку національної економіки шляхом здійснення комплексної системи заходів державного регулювання зі стимулювання, планування, управління,

підтримки та контролю за інноваційними процесами, що мають місце в науково-технічній, виробничій та інших сферах соціально-економічного життя країни [1, с. 56].

Метою державної інноваційної політики вчені вбачають формування в країні таких умов для діяльності суб'єктів господарювання, за яких вони були б зацікавлені і спроможні розробляти і виготовляти нові види продукції, впроваджувати сучасні наукомісткі, екологічно чисті технології та розширювати на цій основі свої ринки збуту [4-5]. Інноваційна політика держави має бути спрямована на господарське використання науково-технічного потенціалу, зміцнення внутрішніх зв'язків у науково-технічному комплексі. Формування інноваційної політики пов'язане насамперед з переорієнтацією системи державного регулювання на всебічне заохочення підприємництва, приватної ініціативи [7].

Основними цілями державної політики щодо розвитку інноваційної діяльності в Україні є забезпечення довгострокового сталого розвитку держави, формування економіки знань в Україні, розвиток та ефективне використання інноваційного потенціалу, а також матеріальних і фінансових ресурсів, спрямованих на створення наукоємних технологій, товарів (робіт, послуг), випуск наукомісткої, конкурентоспроможної продукції [9].

Найважливішими завданнями інноваційної політики є розвиток інноваційного бізнес-середовища і накопичення інноваційного потенціалу економіки на підставі реалізації таких принципів, як ініціативність, прецизійність, інтерактивність, об'єктивізація [11, с. 32].

Предметом державної інноваційної політики є відносини, які виникають з приводу створення інновацій і їх упровадження в практику суспільного життя, а основним суб'єктом – законодавчі та виконавчі органи державної влади [2].

Ураховуючи сучасні тенденції в державному управлінні, можна запропонувати таке визначення державної інноваційної політики – це сукупність взаємопов'язаних, взаємообумовлених та спільноспрямованих форм, механізмів, інструментів, технологій впливу держави на процеси формування, розвитку та реалізації науково-технічного, технологічного та інноваційного потенціалу країни, які базуються на перспективних світових тенденціях науково-технологічного розвитку і вписуються у панівні фази сучасних промислово-технологічних хвиль.

Залежно від головного вектора руху вчені виділяють дві основні моделі інноваційної політики: 1) інноваційна політика, орієнтована на виконання науково-технічних програм і проектів загальнонаціонального значення (головною метою є сприяння розвитку галузей, що мають пріоритетне значення для країни); 2) орієнтована на поширення науково-технічних знань [6].

Аналізуючи еволюцію механізмів державного регулювання інноваційних процесів, І. Сільченко виокремлює три типи державної інноваційної політики:

1. Державна інноваційна політика, що базується на розумінні інноваційного процесу як сукупності відокремлених стадій, при цьому використовуються переважно інструменти стимулюючого характеру, функції управління поділено між різними інститутами регулювання.

2. Державна інноваційна політика, що передбачає розширену участь держави в інноваційному забезпеченні економічного розвитку, державне стимулювання партнерства між інноваційними установами та промисловістю, при цьому інноваційна діяльність глибоко інституціоналізована.

3. Державна інноваційна політика націлена на формування зв'язків національної інноваційної системи з іншими складовими економічної системи держави, прискорений розвиток міжнародного та трансграничного співробітництва [11, с. 32].

Вчені виділяють й інші типи державної інноваційної політики, зокрема політику технологічного поштовху, яка передбачає визначення державою пріоритетних напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку, розроблення різних державних програм, великі капіталовкладення у масштабні інноваційні проекти, використання інших прямих форм державної участі в регулюванні інноваційних процесів; політика ринкової орієнтації, що передбачає провідну роль ринкового механізму в розподілі ресурсів та визначенні напрямів розвитку науки і техніки, а також обмеження ролі держави в стимулюванні фундаментальних досліджень; політика соціальної орієнтації, яка передбачає соціальне регулювання наслідків НТП – процеси прийняття рішень відбуваються із залученням широкої громадськості, рішення приймають за умов досягнення соціально-політичного консенсусу; політика, націлена на зміни економічної структури господарського механізму, що передбачає істотний вплив передових технологій на вирішення соціально-економічних проблем, на зміну галузевої структури, взаємодію суб'єктів господарювання, рівень життя тощо [4].

Т. Захарова виділяє такі групи країн за спільними ознаками інноваційної політики: 1) країни, що орієнтовані на лідерство в науці, реалізацію великих цільових проектів, що охоплюють всі стадії інноваційного циклу; 2) країни, що орієнтовані на створення сприятливого інноваційного середовища та оптимізацію всієї економіки; 3) країни, що стимулюють нововведення шляхом розвитку інноваційної структури та опанування досягненнями світового науково-технічного прогресу, а також координацію дій різних секторів в галузі науки і технологій [6].

В. Будкін, досліджуючи еталонний досвід формування та реалізації інноваційної політики розвинених країн, виділяє дві інноваційні моделі: північноамериканську – коли держава створює лише умови для інноваційної діяльності, але безпосередньо не здійснює фінансової та прямої економічної підтримки для її реалізації (США та Канада); європейську – держава активно втручається у сферу інноваційної діяльності як шляхом часткового фінансування робіт на передвиробничій стадії науково-технічних розробок,

так і у більш регламентованому стимулюванні інноваційного процесу на виробничій та післявиробничій стадіях. Важливою особливістю європейської моделі є можливість інтеграції – значна частина високотехнологічних наробок є результатом спільних міждержавних проєктів у межах ЄС, що дозволяє концентрувати сукупні кошти та дослідницький потенціал на найбільш важливих напрямках технологічного розвитку [3, с. 27].

Особливості державної інноваційної політики визначаються стратегією інноваційного розвитку. У випадку реалізації стратегії “перенесення” – державна інноваційна політика націлена на використання механізмів залучення зарубіжних інновацій, їх адаптацію та на цій підставі формування національного інноваційного потенціалу. При реалізації стратегії “запозичення” – державна інноваційна політика передбачає створення умов для використання зарубіжних інновацій в економічній діяльності. Згідно зі стратегією “нарошування” визначальним принципом державного регулювання є генерування національних інновацій з обмеженим використанням інших джерел розвитку [11, с. 32].

Виходячи з територіальної, галузевої та структурної неоднорідності науково-технічного потенціалу України, фахівці розглядають можливість використання різних моделей інноваційного розвитку, а саме: 1) “активної дифузії інновацій”, яка характеризується взаємодією уряду з науковими установами, ВНЗ, підприємствами і організаціями; 2) “державної підтримки інноваційних форм”, що орієнтована на державну підтримку будь-яких національних інноваційних структур у виході з наукоємною продукцією на світовий ринок; 3) “локального інноваційного середовища”, що характеризується концентрацією на певній території наукового, освітнього, виробничого, фінансового потенціалів, об’єднаних єдиним процесом технологічного розвитку; 4) “міжгалузевих наукових технічних комплексів”, яка може стати інноваційною системою за умови генерації всіх характерних для моделі “локальне інноваційне середовище” факторів; 5) модель СНД, що заснована на науково-технічному співробітництві між державами, підприємствами та організаціями країн СНД за спільними програмами, що передбачають взаємовигідний обмін науково-технічною інформацією тощо; 6) “світового співробітництва”, що орієнтована на активну участь України у міжнародному науково-технічному співробітництві і широкому обміні науковими результатами і новими технологіями [7].

І. Одотюк, О. Фащевська та С. Щегель виділяють такі основні підходи до реалізації інноваційної політики з урахуванням закордонного досвіду:

1. Залучення сучасних технологій із-за кордону. Державна політика орієнтована на широке впровадження сучасних технологічних процесів, поступовий перехід до застосування передових технологій, формування економіки з домінуванням п’ятого та шостого технологічного укладу. Така політика використовувалась у Китаї, Ізраїлі, Індії, Південній Кореї, Індонезії.

2. Об'єднання зусиль держави й бізнесу в напрямі фінансового забезпечення розвитку власної бази наукових досліджень, що передбачає використання принципів державно-приватного партнерства в таких сферах, як: фінансова (шляхом створення венчурних та інших фондів спільного інвестування); наукова (формування технологічних і наукових парків); регіональної економіки (у формі інноваційних кластерів); соціальна (разом із формуванням виробничої інфраструктури та забезпеченням розвитку базових технологій, за що традиційно відповідає держава). Така політика мала місце у Великій Британії та Канаді [10].

3. Розбудова переважно інституційного середовища всередині країни. Створені інститути інноваційного розвитку зосереджуються на залученні і розміщенні в національній економіці фінансового, людського, техніко-технологічного капіталу з-за кордону, і спрямування його в найбільш технологічно модернізовані види діяльності й виробництва. Підхід мав місце у Великій Британії та Італії.

4. Формування системи фіскальних і фінансово-економічних преференцій з метою створення найбільш привабливої платформи для ведення інноваційного бізнесу в регіоні. Підхід мав місце у Великій Британії та Канаді [10].

Має рацію Ю. Атаманова, коли стверджує, що державна інноваційна політика має охоплювати такі напрями як: визначення стратегії інноваційного розвитку; встановлення пріоритетів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; розробка, координація та реалізація програм соціально-економічного розвитку з визначенням в них інноваційної складової; встановлення режимів та засобів державного регулювання інноваційної діяльності; розробка, вдосконалення та впровадження механізмів взаємодії всіх елементів НІС; формування інноваційної інфраструктури шляхом як створення її об'єктів, що відсутні у діючій НІС, так і підтримання діяльності вже функціонуючих її суб'єктів; діяльність з формування, правового оформлення та розвитку інноваційного ринку; нормативно-правове забезпечення функціонування НІС, в тому числі здійснення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, охорони прав інтелектуальної власності; підготовка спеціалістів в галузі інтелектуальної власності та інноваційної діяльності; здійснення інформаційної підтримки суб'єктів інноваційної діяльності, в тому числі з наданням консалтингових послуг; здійснення контролю за дотриманням учасниками НІС законодавчо встановлених вимог до їхньої діяльності; міжнародне співробітництво з питань інноваційного розвитку з метою входження України до світового наукового та інноваційного середовища, а також створення сприятливих умов для діяльності вітчизняних суб'єктів інноваційної діяльності на іноземних ринках; захист прав та законних інтересів учасників НІС, в тому числі прав інтелектуальної власності [1, с. 53–54].

Для України більш доцільною може бути інноваційна політика, яка охоплюватиме запровадження структурних зрушень в економіці із

створенням інституційного середовища для забезпечення інноваційного розвитку у спільному з країнами ЄС напрямку. У цьому контексті слід враховувати важливі аспекти інноваційної політики ЄС.

Основними напрямками державної інноваційної політики країн Європейського Союзу щодо підтримки інноваційних підприємств є: усунення бюрократичних перепон для започаткування бізнесу; надання прямої фінансової підтримки; полегшення доступу до джерел фінансування; зменшення податкового тягаря; підготовка кваліфікованих кадрів для потреб бізнесу [8].

Результативність реалізації державної інноваційної політики безпосередньо залежить від комплексу засобів впливу, правильності, повноти та своєчасності їх застосування.

Набір методів і засобів державної інноваційної політики доволі широкий. Це різні державні заходи, які стимулюють інноваційну активність бізнесу; коригування податкового, патентно-ліцензійного законодавства; амортизаційних відрахувань; регулювання передавання технологій; система контрактних взаємовідносин; зняття ряду обмежень щодо охорони навколишнього середовища, антитрестовського законодавства; різні форми підтримки міжорганізаційної кооперації та малого інноваційного бізнесу [7].

Основними формами стимулювання інноваційних підприємств у країнах з розвинутою ринковою економікою є: пряме фінансування (субсидії, позики), що досягають 50 % витрат на створення нової продукції і технологій (Франція, США та інші країни); спрощене оподаткування для підприємств, що діють в інноваційній сфері, у т.ч. виключення з оподаткованих сум витрат на НДДКР і списання інвестицій на НДДКР, пільгове оподаткування університетів та НДІ (Японія); законодавче забезпечення захисту інтелектуальної власності й авторських прав; надання позичок, зокрема без виплати відсотків (Швеція); цільові дотації на науково-дослідні розробки (практично у всіх розвинених країнах); створення фондів впровадження інновацій з урахуванням можливого комерційного ризику (Великобританія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди); безкоштовне ведення діловодства за заявками індивідуальних винахідників, безкоштовні послуги патентних повірених (Нідерланди, Німеччина); державні програми щодо зниження ризиків і відшкодування ризикових збитків (Японії); програми пошуку і залучення талановитих іноземних спеціалістів, включаючи прискорене оформлення їм віз, надання стипендій для навчання і поліпшення умов проживання (Японія, США, Австралія) [8].

Для України дієвим інструментом може бути повернення підприємствам ПДВ але з вимогою використання його сум виключно на визначені державою пріоритетні напрямки інноваційної діяльності. Також перспективним засобом впливу може бути створення пільгових умов в регіонах України (з обов'язковою диференціацією за напрямками та територіальною спеціалізацією) для залучення іноземних інвестицій у створення спільних

підприємств, які виготовлятимуть високотехнологічну продукцію V та VI технологічних укладів переважно для зовнішніх ринків із залученням до НДДКР цих підприємств українських науково-дослідних, навчально-наукових та проектних організацій і кваліфікованих фахівців регіону.

Також необхідним є створення в Україні інтерактивної віртуальної інноваційної мережі з виокремленими територіальними блоками для малих, середніх підприємств та фізичних осіб підприємців. Вектор діяльності такої мережі має бути спрямований на інтеграцію у інноваційний простір ЄС із забезпеченням конкурентних переваг малим і середнім українським інноваторам на зовнішніх та внутрішньому ринках.

На початку нової технологічної хвилі при формуванні шостого технологічного укладу для України нагальною є радикальна зміна державної інноваційної політики, що передбачає обґрунтування адекватної її моделі, визначення загального вектора технологічних змін, уточнення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку в контексті розбудови ядра 6-го технологічного укладу, запровадження європейських інструментів стимулювання інноваційної діяльності малих і середніх підприємств та ін. Подальшого розгляду потребують питання конкретизації механізмів і засобів формування і реалізації державної інноваційної політики нового спрямування.

Література:

1. *Атаманова Ю.* Державна інноваційна політика: проблеми правового визначення та законодавчого закріплення / Ю. Атаманова // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. – № 6. – С. 49–59.
2. *Бова Т. В.* Пріоритети державної інноваційної політики на державному та регіональному рівнях [Електронний ресурс] / Т. В. Бова. – Режим доступу : lib.chdu.edu.ua/pdf/naukrprac/govermgmt/2010/147-135-20.pdf.
3. *Будкін В.* Державна інноваційна політика: український та зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / В. Будкін // Дослідження міжнародної економіки : Збірник наукових праць. – Вип. 1 (66). – Режим доступу : dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/.../02-Budkin.pdf?.
4. *Бутирська І. В.* Особливості формування державної інноваційної політики [Електронний ресурс] / І. В. Бутирська. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Economics/53704.doc.htm.
5. *Слець О. П.* Державне регулювання інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / О. П. Слець. – Режим доступу : www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/.../72011_20.pdf.
6. *Захарова Т. В.* Інноваційна політика держави та принципи її регулювання [Електронний ресурс] / Т. В. Захарова. – Режим доступу : <http://intkonf.org/zaharova-tv-innovatsiy-na-politika-derzhavi-ta-printsipi-yiyi-regulyuvannya/>.
7. Інноваційна політика держави [Електронний ресурс] // Основи економічної теорії: політекономічний аспект. – Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/630/39/>.

8. Лебедева Л. В. Сучасна інноваційна політика держави в Україні: проблеми та перспективи реформування [Електронний ресурс] / Л. В. Лебедева // Ефективна економіка. – 2014. – № 1. – Режим доступу : www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2664.

9. Лисюк В. М. Інноваційна політика – основа модернізації економіки держави / В. М. Лисюк, М. Г. Скрипник // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 1 (6). – С. 147–152. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html>.

10. Одолюк І. В. Сучасна інноваційна політика України: передумови, основні підходи та напрями реформування [Електронний ресурс] / І. В. Одолюк, О. М. Фащевська, С. М. Щегель // Вісник НАН України. – 2012. – № 7. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe

11. Сільченко І. А. Державна інноваційна політика в умовах формування інноваційної моделі розвитку / І. А. Сільченко // Вісник Бердянського ун-ту менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 1 (9). – С. 31–35.

Надійшла до редколегії 04.11.2014 р.

УДК 351.773 : 35.082.2

Є. А. КУЛЬГИНСЬКИЙ

ОСНОВНІ КРОКИ В РЕФОРМУВАННІ СИСТЕМ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

Наведено перші ефективні кроки з реформування систем охорони здоров'я країн Вишеградської четвірки після підписання угод про асоціацію з Європейським Союзом. Зазначено, що осмислення такого позитивного досвіду дасть можливість Україні, яка перебуває в умовах імплементації Угоди з ЄС, знайти найуспішніший шлях реформ галузі.

Ключові слова: реформування системи охорони здоров'я, країни Вишеградської четвірки, імплементація Угоди з ЄС.

The article is dedicated to the actualization of first effective steps to the creation of a new management in health care system based on an Agreement about the Association of Ukraine with European Union. The comprehension of such positive experience will be given by possibility Ukraine which is in the conditions of implementation of Agreement from ES, to find the most successful way of reforms of the sphere.

Key words: reformation of the public health care system, of Vyshegrad's four countries, implementation of Agreement with EU.